

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSSE

Het onderzoek naar het voorkomen van de Houtsnip als broedvogel in Nederland

F. J. KUIPER en M. F. MÖRZER BRUIJNS.
(R.I.V.O.N.)

De Houtsnip (*Scolopax rusticola*) is een van onze schaarse broedvogels. Het is evenwel een soort, waarover de natuurbeschermingsinstanties zich niet ongerust behoeven te maken, want er zijn verschillende aanwijzingen, dat de houtsnippenstand in Nederland eerder toe- dan afneemt.

In het najaar komen er talloze Houtsnippen op de trek door. De aantallen lopen dan in de duizenden, misschien zelfs wel in de tienduizenden individuen. Het is dan ook bekend, dat de Houtsnip in de ten noorden van ons land gelegen streken veelvuldiger als broedvogel voorkomt dan in Nederland en dat de stand ten zuiden van ons steeds ijler wordt. Dit is op zichzelf

niet zo verwonderlijk. Er zijn meer soorten, die in Noord-Europa talrijker en in groter dichtheden voorkomen dan in Midden- en Zuid-Europa en ook het omgekeerde komt voor. Dit heeft zijn oorzaak in verschillen in klimaat, plantengroei en dierenwereld. Bij de Houtsnip zou dat ook zo kunnen zijn. Er speelt bij deze soort echter nog iets anders een rol. Dit maakt het vraagstuk zowel voor de jachtdeskundige als voor de natuurbeschermingsbioloog extra interessant.

De Houtsnip is een door alle jagers uit alle landen zeer gewaardeerde jachtvogel. De jagers hebben daarom veel gedaan voor de instandhouding van de Houtsnip en de bio-

topen waar hij zich graag ophoudt. De vogels hebben daarvan zonder twijfel geprofiteerd. Aan de andere kant is het juist de jacht op de Houtsnip, die mogelijk tot gevolg heeft, dat deze vogel naar het zuiden toe als broedvogel steeds schaarser wordt. De jacht, die daarvoor aansprakelijk zou zijn, is niet de najaarsjacht maar de voorjaarsjacht.

Er worden niet veel vogelsoorten in het voorjaar bejaagd. Dat ligt ook wel voor de hand. Van de talloze najaarstrekkers komen er op de trek en in de overwinteringsgebieden door allerlei oorzaken velen om. De overgebleven vogels, die in het voorjaar naar hun broedterreinen terugtrekken zullen de nieuwe generatie moeten opbouwen. Het is in het algemeen niet verstandig juist van deze potentiële broedvogels nog individuen te schieten. Toch gebeurt dat bij de Houtsnippen nog vrij veel, o.a. in België, Frankrijk, Duitsland, Oostenrijk en in de Scandinavische landen. De jacht op de in het voorjaar op de trek al baltzende Houtsnippen wordt zeer hoog aangeslagen en vele jagers willen daarvan liever geen afstand doen. Zij houden des te meer aan deze voorjaarsjacht vast omdat er vele jachtdeskundigen zijn, die in de overtuiging leven, dat deze jacht de broedvogelpopulatie niet noemenswaard schaadt. Men schiet volgens hen praktisch alleen de hanen (mannetjes) en omdat deze deskundigen ervan overtuigd zijn, dat de Houtsnip niet in paren leeft, maar polygaam is, zou de populatie door het afschieten van deze mannetjes niet wezenlijk te lijden hebben. Voor zover het doortrekkende mannetjes betreft, gaat de redenatie in zoverre misschien op, dat door het afschot de eigen broedvogelpopulatie niet te lijden heeft. Verder in het noorden zijn er wellicht toch nog wel mannetjes genoeg. Het is echter niet uitgesloten, dat door de voorjaarsjacht

de eigen broedvogelstand toch ongunstig wordt beïnvloed. Die beïnvloeding zal des te ongunstiger zijn naarmate men zuidelijker in het broedareaal is. De Houtsnip begint namelijk al vroeg in het voorjaar te broeden (in Nederland al in maart). Het komt er dus op neer, dat men in het zuidelijke gedeelte van het broedareaal tijdens de voorjaarsjacht niet alleen doortrekkende baltzende mannetjes schiet, maar ook de eigen broedvogels, die zich al hebben gevestigd, en die niet zo maar van de doortrekkende vogels zijn te onderscheiden. Het behoeft geen nader betoog, dat een stelselmatige aderlating van de eigen broedvogels in het voorjaar in ieder geval ongunstig moet werken. Bovendien is de onrust die door het jachtbedrijf in de broedtijd en dan nog wel in de broedbiotopen wordt teweeggebracht zonder twijfel niet bevorderlijk voor de broedvogelstand.

Er bestaat op internationaal niveau zowel in kringen van de jagers als van de vogelbeschermers, namelijk in de organisaties „Conseil International de la Chasse” (C.I.C.) en „International Council for Bird Preservation” (I.C.B.P.) het streven de voorjaarsjacht op de Houtsnip te doen afschaffen of te laten uitsterven. Het spreekt vanzelf, dat men, om daartoe te kunnen geraken, gaarne de beschikking heeft over feitenmateriaal, dat aannemelijk maakt, dat het stopzetten van de voorjaarsjacht voordelen heeft voor de eigen broedvogelstand. Het onderzoek naar het voorkomen van de Houtsnip als broedvogel in Nederland houdt hiermede direct verband. In Nederland is de voorjaarsjacht op de Houtsnip namelijk omstreeks 1925 afgeschaft. Het is dus interessant na te gaan of sedertdien, dank zij de geboden „bescherming”, de stand van de Houtsnip als broedvogel hier te lande, al zijn wij het bosarmste land van Europa, is vooruitgegaan.

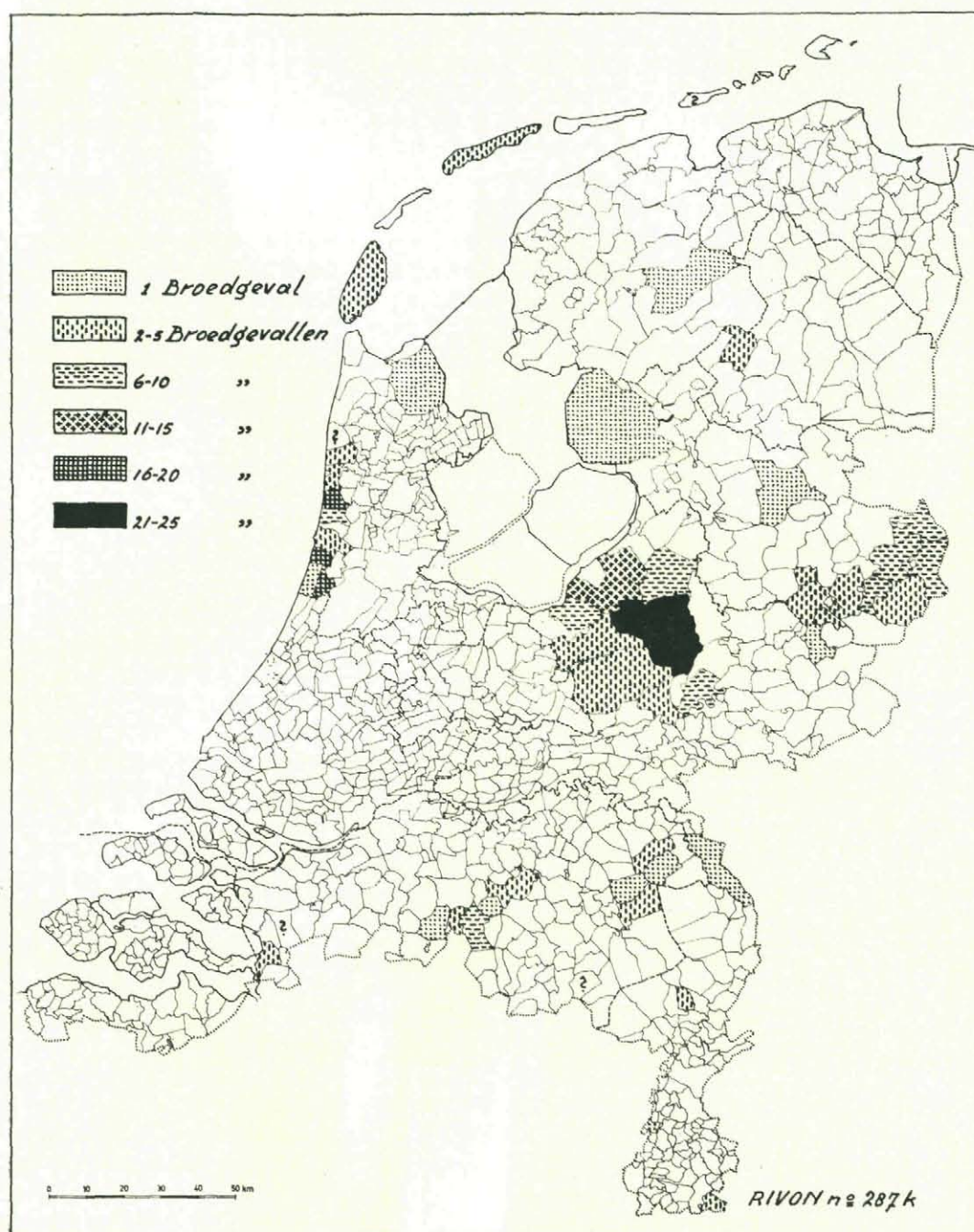

Fig. 1. Broedgevallen van de Houtsnip (*Scolopax rusticola*) in 1961 in Nederland.

Het is een moeizaam werk betrouwbare gegevens te verkrijgen van de toestanden zovele jaren geleden. Er is over het voorkomen van Houtsnippen in die tijd weinig of niets gepubliceerd. Zelfs van de stand van zaken nu is nog niet voldoende bekend.

In dit artikel worden de resultaten medegedeeld van het onderzoek in 1961 verricht met de hoop en de verwachting, dat het mede door deze publikatie mogelijk zal zijn in 1962 vollediger gegevens te verkrijgen.

Het onderzoek begon met een oproep tot medewerking in een aantal tijdschriften o.a. ook *De Levende Natuur*. Dat was in maart, april en mei '61. Naar aanleiding van deze oproep hebben een aantal belangstellenden hun medewerking verleend. Het waren vooral lezers van *De Nederlandse Jager* en van het *Tijdschrift der Nederlandsche Heidemaatschappij* die reageerden. Het aantal was evenwel niet voldoende om een behoorlijk overzicht te verkrijgen. Er werd om die reden persoonlijk contact opgenomen met beheerders van terreinen, waarvan bekend was, dat er Houtsnippen broeden of waar zij konden worden verwacht. Daarnaast werd ook contact gezocht met ornithologen en jachtopzichters. Aan ieder werd verzocht vooral te letten op baltsende vogels in de ochtend en de avondschemering, aangezien die, wanneer de trek voorbij is, een zekere aanwijzing vormen voor het broeden. Er is met opzet niet gevraagd de nesten te zoeken. Het vinden van een nest berust voornamelijk op toeval en daarop kan de inventarisatie niet worden gebaseerd. Er werd zelfs gewaarschuwd tegen het zoeken van nesten, omdat de Houtsnip vooral in het begin licht broedt en de kans groot is, dat de vogel het nest nadat dit gevonden is, in de steek laat.

Dit wil niet zeggen, dat er bij het onder-

zoek niet dankbaar gebruik is gemaakt van de gelegenheid nadere bijzonderheden omtrent neststand en broedbiotoop te verzamelen, wanneer er nesten waren gevonden en gerapporteerd. Met veel waardering mag in deze bv. worden melding gemaakt van de medewerking van Ir. E. Reinders en J. Spek, respectievelijk opperhoutvester en hofjager van het Kroondomein Het Loo bij Apeldoorn, waar de eerste nestvondst werd gemeld, en van de eigenaar van het landgoed „Singraven” bij Denekamp, waar de heer J. Kooy, jachtopzichter en uitstekend kenner van de Houtsnip vele waardevolle inlichtingen verstrekke.

Tenslotte werden in september 1961 nog aan alle houtvesters en consultants van het Staatsbosbeheer en aan de onder hen ressorterende hoofden van boswachterijen en dienstkringen en aan alle personen, die in de loop van het seizoen hadden laten weten, dat zij wilden medewerken, enquête-formulieren toegezonden. Van de 120 uitgezonden formulieren kwamen er 87 terug. De resultaten van het onderzoek zijn nu als volgt. Er konden 203 broedgevallen worden geconstateerd, 156 daarvan werden vastgesteld aan baltsvluchten, 40 aan nesten en 7 aan waarnemingen van jongen. Op de schetskaart is per provincie en per gemeente aangegeven, waar deze broedgevallen vandaan komen (fig. 1). Aan het kaartje is eveneens te zien, waar er nog gegevens ontbreken en waar dus aanvullingen nodig zijn. Broeden er bv. in de bossen van de Utrechtse heuvelrug nergens Houtsnippen?

Het kaartje is dus het eerste voorlopige resultaat. Het onderzoek wordt voortgezet. Het is de bedoeling terrein voor terrein na te gaan of er een vermeerdering is geweest sedert 1925. Er zal daarbij worden gelet op de mogelijkheid, dat deze vermeerdering van het aantal broedparen wel eens

het gevolg zou kunnen zijn van bv. een uitbreiding van het bosareaal ter plaatse of van het voor Houtsnippen geschikter worden van het gebied, omdat het bos „rijper” is geworden. Wanneer deze factoren niet aansprakelijk kunnen worden gesteld voor een eventuele toename van de Houtsnippen, zou de rust in de broedtijd er de oorzaak van kunnen zijn.

Andere facetten van het onderzoek, waaraan aandacht zal worden besteed zijn o.a.: bestaat er een voorkeur voor bepaalde broedterreinen (naaldbos, gemengd bos, loofhout), hoe groot zijn de territoria en

wat kan men nog te weten komen omtrent het gedrag van de hanen in de broedtijd? Het zou zeer interessant zijn te weten of de Nederlandse Houtsnippen inderdaad geen paren vormen, zoals wel wordt verondersteld. Er zijn voor de beantwoording van deze vragen nog veel gegevens nodig. Wanneer er lezers van De Levende Natuur zijn, die daarbij kunnen en willen helpen, wordt dat zeer op prijs gesteld. Hun wordt verzocht zich dan te wenden tot Dr. F. J. Kuiper, Beethovenlaan 26, Bilthoven, tel. 03402-2685.

Litteratuur:

- Eijckman, C., J. A. Hens e.a. 1949. De Nederlandse Vogels III p.p. 869 e.v.
 Haverschmidt, Fr. 1942. Faunistisch Overzicht van de Nederlandse Broedvogels. Leiden.
 Oordt, G. J. van en J. Verweij 1925. Voorkomen en trek der in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten. Brill Leiden.
 Oort, E. D. van, 1935. De vogels van Nederland. Nijhoff, Den Haag.
 Pay, C. M. 1937. Die Waldschneppe (*Scolopax rusticola*). Mayer, München.
 Snouckaert van Schauburg, R. C. E. G. J. Baron, 1908. Avifauna Neerlandica, Leeuwarden.

Zonnende Vlinders

J. WILCKE.

Op een zonnige zomerdag strijkt in mijn tuin een Dagpauwoog op de grond neer op een kaal, zandig plekje. Even houdt hij de vleugels boven de rug aaneengesloten, maar dan spreidt hij ze onder enigszins hoekige, klappende bewegingen horizontaal uit met ver naar voren getrokken voorvleugels. Hij draait een beetje bij tot hij zijn lichaam in de richting van de zonnestralen heeft geplaatst en blijft dan in volle pracht minutenlang vrijwel onbewegelijk zitten, zich koesterend in de warme zon (fig. 4).

Even verderop gaat een Citroenvlinder zonnen op een braamblad. Die spreidt daarbij echter de vleugels niet uit, maar

houdt ze boven de rug samengeklapt met iets naar voren getrokken voorvleugels; bovendien plaatst hij het lichaam niet in het verlengde van de zonnestralen maar dwars erop (fig. 3).

Naast elkaar zitten hier dus twee vlinders in geheel verschillende houdingen te zonnen en doen je je afvragen of die houdingen karakteristiek voor deze soorten zijn en hoe het bij andere soorten gesteld is. Dat vlinders er voor soorten of soortengroepen karakteristieke houdingen op na houden is ten aanzien van de slaap- en ruststand reeds lang geleden beschreven door de bekende Nederlandse entomoloog J. Th. Oudemans, die er een afzonderlijke ver-